

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИРОВИНОЮ ХАРЧОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНІВ

PROVIDING RAW MATERIALS OF FOOD ENTERPRISES IN THE FINANCIAL DECENTRALIZATION OF REGIONS CONDITIONS

Стабільність харчових підприємств та їх ефективність, рівень продукції, що випускається, залежать від постачання та якості сировини. Сьогодні споживання багатьох важливих харчових продуктів відстає від науково обґрунтованих норм, що створює небезпеку для мешканців України, які мають низьку платоспроможність. Запропоновано харчовим підприємствам в умовах фінансової децентралізації визначити рентабельність, враховуючи не тільки прибуток, але й екологічну шкоду та шкоду для здоров'я від споживання продукції, прибуток від інновацій. Обґрунтовано необхідність диференціації податків, які б мали змогу підтримувати інноваційні харчові підприємства.

Ключові слова: продовольча безпека, харчові підприємства, управління харчовими підприємствами, податки, децентралізація.

Стабільность пищевых предприятий и их эффективность, уровень выпускаемой продукции зависят от поставок и качества сырья. Сегодня потребление многих важных пищевых продуктов отстает от научно обоснованных норм, создает опасность для жителей Украины, которые имеют низкую платежеспособность. Предложено пищевым предприятиям в условиях финансовой

децентрализации определять рентабельность, учитывая не только прибыль, но и экологический ущерб и вред для здоровья от потребления продукции, прибыль от инноваций. Обоснована необходимость дифференциации налогов, которые бы имели возможность поддерживать инновационные пищевые предприятия.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, пищевые предприятия, управление пищевыми предприятиями, налоги, децентрализация.

Stability of food enterprises and their effectiveness, the level of output depends on the supply and quality of raw materials. Today, the consumption of many important food products lags behind scientifically based norms. This situation creates a danger to Ukrainians who has low paying capacity. In conditions of financial decentralization food enterprises are offered to determine profitability, taking into account not only profit, but also environmental damage, and harm to health from consuming low-quality food products. Innovative profit. The need to differentiate taxes that provides innovative food enterprises support is explained.
Key words: food security, food enterprises, management of food enterprises, taxes, decentralization.

УДК 33.012.7-045.52:336.1:664.013.012.2

Немченко Г.В.

аспірант, асистент кафедри управління бізнесом
Одеська національна академія харчових технологій

Постановка проблеми. Стабільність роботи харчових підприємств та їх ефективність, рівень продукції, яка випускається, залежать від обсягів постачання та якості сировини, яка виробляється у рослинництві та тваринництві. Вітчизняна харчова промисловість не може сподіватись на стабільні й дешеві поставки сировини, що пов'язане зі зменшенням використання органічних добрив, погіршенням ґрунтів, зростанням цін на паливно-мастильні матеріали, збитковістю багатьох аграрних суб'єктів господарювання тощо. Як стверджує І.С. Найда, «в аграрних підприємствах має місце прискорене скорочення трудових ресурсів, а зароблених коштів не вистачає навіть на просте відтворення матеріально-технічної бази. Оскільки основою соціо-економічного розвитку аграрних підприємств є людський капітал, то зазначені процеси слід визнати загрозливими щодо майбутнього» [4, с. 8]. Дефіцит, який буде утворюватися, харчова промисловість стане забезпечувати за рахунок постачання дешевої і не завжди якісної сировини з-за кордону.

Незважаючи на розбалансованість тваринництва й рослинництва, експорт продукції зростає. Замість вітчизняної продукції, імпортується низькоякісне дешеве м'ясо, пальмова олія, добавки, які погіршують якість харчових продуктів і здоров'я населення, але збільшують рентабельність підприємств, які переробляють сировину. Тому вини-

кає проблема стимулювання виробництва якісної сировини (м'яса та молока).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У статті проаналізовано низку досліджень, які відповідають тематиці, зокрема роботи таких вчених, як Б.М. Данілишин, П.Т. Саблук, О.О. Вороніна, Б.В. Єгоров, С.П. Кошелюк, Т.А. Кулаковська, І.С. Найда, Г.В. Савицька. Незважаючи на значну кількість публікацій, проблеми продовольчої безпеки, фінансової децентралізації залишаються актуальними для вітчизняної економіки та не до кінця розробленими. Особлива увага приділяється якості харчових продуктів, формуванню та використанню доходів регіонів.

Постановка завдання. Мета статті полягає у дослідженні забезпечення сировиною харчових підприємств в умовах фінансової децентралізації регіонів. Оскільки харчові підприємства є одними зі значних чинників поповнення бюджету країни, а також виконують функцію забезпечення продовольчої безпеки, слід приділяти увагу управлінню цими підприємствами, розробити низку механізмів, які будуть заохочувати ці підприємства до покращення своєї діяльності, підвищення якості продукції, а також контролювати їх. Значна увага приділяється розрахунку рентабельності на регіональному рівні, що дає змогу враховувати екологічну шкоду, шкоду від споживання неякісної харчової продукції та прибуток від інноваційної діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Перші кроки щодо стимулювання виробництва м'яса та насичення попиту населення уряд зробив у 2018 році. Селянам змогли надати допомогу на отримання молодняка великої рогатої худоби (2 500 грн. за кожне теля, дотримане до року). На допомогу по утриманню телят домогосподарствам держава виділила 700 млн. грн., на розвиток фермерських господарств – 1 млрд. грн. Водночас цих коштів недостатньо, і м'ясопереробні підприємства не в змозі за відсутності сучасних технологій і низької платоспроможності населення забезпечити дешевим м'ясом. Зменшити собівартість м'яса могло би використання відходів.

Найбільше відходів одержують у цукровому виробництві. Це жом, меляса, дефекаат, жомпресо́ва і дифузійна вода, рафінадна патока. Тільки відходи жому становлять 83% маси переробленого буряку. Жом же є цінним кормовим продуктом, але в кислому вигляді він втрачає 50% сухих речовин. Сушінню підлягають лише 10–12%. Збільшення частки сушеного жому дає змогу зекономити велику кількість грубих кормів та зерна [2, с. 114].

Підписуючи угоду про асоціацію з ЄС, Україна прийняла на себе зобов'язання підтримувати європейські стандарти якості харчової продукції, зокрема молочних, які допускають роздрібну реалізацію молочних продуктів виключно екстракласу, вищого та першого класів. У країні же більшість молока відповідає лише другому класу. Введення європейських стандартів на молоко може привести до того, що селяни взагалі відмовляться від тримання корів, що створить дефіцит молочної продукції, який можна буде забезпечити за рахунок імпорту. Забезпечити же високу якість молока в особистих підсобних господарствах сьогодні майже неможливо, адже відсутні стимули, тому що ціна прийому молока молокозаводами занижена. Низька якість молока пояснюється також тим, що корма не завжди відповідають стандартам, а ціна доїльного апарату досягає 5 тис. гривень і вище. Придбати цей апарат та високоякісні корми значна частина домогосподарств не в змозі, що стримує виробництво високоякісного молока.

Зберігаються також жорсткі стандарти по м'ясу, яке повинне мати ідентифікаційний знак з номером дозволу. Забивати тварин стане можливим лише на спеціальних бойнях, які мають обладнання, а власники повинні представити сертифікат, підписаний ветеринаром, і паспорт, що підтверджує способи відгодівлі.

Безумовно, все це буде сприяти підвищенню якості тваринницької продукції, але сьогодні наші господарства не в змозі та не готові виконувати такі жорсткі стандарти, це стане можливим з часом, коли їм буде надана відповідна допомога. За таких умов виникає необхідність створення спо-

живчих, кредитних, збиткових, трудових, виробничих кооперативів, надання регіонами та державою податкових пільг, що дасть змогу збільшити фінансові можливості та виробляти конкурентоздатну, екологічну м'ясо-молочну продукцію, задовольнити вітчизняний ринок. Споживання же багатьох харчових продуктів (тваринництва, овочів, фруктів тощо), які беруть участь у відтворенні якісної робочої сили, відстає від науково обґрунтованих норм і створює продовольчу безпеку для мешканців України. Пояснюється це не тільки нездатністю харчових підприємств постачати необхідну кількість продукції, але й недостатніми фінансовими можливостями для її придбання (високий рівень безробіття, низькі зарплата та пенсії). В результаті значна кількість населення вмирає або емігрує.

Таким чином, продовольча безпека – це здатність задовольняти потреби населення в продовольстві в умовах обмежених фінансових, екологічних можливостей держави та домогосподарств згідно з науково обґрунтованими нормами, індивідуальними особливостями людини. Виходячи з цього визнання, можемо зробити висновок, що в Україні має місце катастрофічна продовольча небезпека, яку потрібно негайно вирішувати, що передбачає проведення економічних реформ.

Конкурентоздатні підприємства будуть сприяти підвищенню конкурентоздатності регіонів. Тому регіони зацікавлені в тому, щоб у них працювали рентабельні підприємства, які могли наповнювати бюджет. Крім того, прибуток підприємства виступає найважливішим джерелом розширеного відтворення, модернізації обладнання та підйому зарплат працівників. Не випадково узагальнюючим показником економічної ефективності та інтенсивності виробництва у харчовій промисловості вчені вважають загальну рентабельність [2, с. 41]. Як зазначає Г.В. Савицька, показники рентабельності повніше, ніж прибуток, характеризують результати господарювання, тому що їхня величина відображає співвідношення ефекту та вкладеного капіталу або спожитих ресурсів [5, с. 295]. При цьому автор пропонує цілу систему показників рентабельності продукції, операційної діяльності, інвестиційних проєктів тощо [5, с. 296–297]. Аналогічної точки зору дотримується Т.А. Кулаковська, яка виділяє рентабельність виробництва, продукції, активів тощо [3, с. 191–192]. Під час розрахунку рентабельності перш за все враховують прибуток, інтереси підприємства, що залишається відокремленим від суспільства. Водночас неможливо ігнорувати той факт, що у розвинутих країнах з ринковою економікою прибуток виступає не лише метою діяльності підприємства. В цих країнах сьогодні неможливо отримувати прибуток, виробляючи небезпечні харчові продукти та наносячи шкоду навколишньому середовищу, і якщо такі негативні

випадки трапляються, то підприємства несуть відповідальність перед суспільством.

Білл Гейтс та Уоррен Баффет виділяють мільярдні суми на благодійність та агітують інших мільярдерів піти таким самим шляхом. Аналогічної думки дотримується Д.Д. Рокфеллер: «Ознайомившись з межами багатства і міццю грошей, я пізнав єдиний шлях досягнення істинного почуття гармонії з грошима, які ми витрачаємо. Цей шлях – навчитися знаходити приємним той сорт пожертвування, який приносить вам тривалу подяку» [6]. Все це свідчить про те, що у цивілізованому суспільстві отримання прибутку має супроводжуватись вирішенням соціальних проблем. Тому доход регіону, сформований за рахунок харчових підприємств, неправильно розглядати лише як суму прибутків суб'єктів господарювання. Кожен такий суб'єкт господарювання, отримуючи прибуток, може наносити шкоду суспільству.

Якщо сьогодні ефективність підприємства бізнесменами та менеджерами оцінюється за прибутком, обсягом продажу, то ефективність децентралізації регіонів має визначатись не тільки прибутком, але й соціальним ефектом, наприклад тривалістю життя.

В умовах фінансової децентралізації регіонів, на нашу думку, харчовим підприємствам необхідно враховувати не тільки прибуток (П), але й попереджену екологічну шкоду (Е), шкоду здоров'ю (або дохід від покращення) населення від споживання продукції (З), додатковий прибуток від використання інноваційних технологій (І). Тому рентабельність виробництва харчових продуктів з точки зору суспільства, регіону (а не тільки підприємства) буде складати:

$$Pr = (П + Е + З + І) \div В \times 100\% , \quad (1)$$

де П – прибуток;

Е – екологічна шкода;

З – шкода здоров'ю (або дохід від покращення) населення від споживання продукції;

І – додатковий прибуток від використання інновацій;

В – витрати;

Pr – рентабельність виробництва харчових продуктів з точки зору суспільства, регіону (а не тільки підприємства).

У ситуації, коли наноситься шкода здоров'ю, З буде відраховуватись, а коли буде отриманий дохід від споживання харчових продуктів, то З буде додаватись.

Коли підприємство не зможе попередити екологічну шкоду, її величина повинна відраховуватись. У формулах (1) і (2) показано випадок, коли екологічна шкода була попереджена, була завдана користь здоров'ю населення від споживання харчових продуктів.

Тоді термін окупності (Tr) для регіону буде визначатись за формулою:

$$Tr = B \div (П + Е + З + І) , \quad (2)$$

де Tr – термін окупності.

Все це підтверджує відповідальність регіонів за ефективність використання коштів, отриманих від підприємств з бюджету. Тому повинен удосконалюватись як менеджмент на харчових підприємствах, так і управління регіонами, їх неможливо розглядати окремо.

Це підкреслює, що в модернізації харчових підприємств повинні брати участь не тільки самі підприємства, але й регіони й держава. Прибуток та рентабельність харчових підприємств повинні корегуватись через податки залежно від шкоди від виробництва та споживання готової продукції. Тому викликає сумнів, що підакцизні товари, перш за все тютюнові, слугують важливим джерелом наповнення місцевого бюджету, тоді як усі надходження через Міністерство охорони здоров'я повинні спрямовуватись на лікування населення. Не випадково О.О. Вороніна вважає, що підвищення якості медичного обслуговування має здійснюватись за допомогою «децентралізації системи управління фондами охорони здоров'я; матеріальної зацікавленості медичних працівників в кінцевих результатах; економічної зацікавленості підприємств у збереженні здоров'я працюючих, економічної зацікавленості кожної людини у збереженні свого здоров'я» [1, с. 6].

Все це свідчить про те, що іноді виникає необхідність децентралізації самих податків по регіонах, галузях. Зниження податків в усіх галузях може лише погіршити ситуацію. Так, економічне зростання, яке викликане зниженням податків, приведе лише до погіршення сировинної структури народного господарства та створення умов для ще більш руйнівної кризи. Податки повинні не тільки наповнювати місцевий та державний бюджети, але й підтримувати перспективні, інноваційні харчові підприємства, які відтворюють якісну робочу силу. В них зацікавлені громада та держава.

Висновки з проведеного дослідження. На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки.

1) Стабільність роботи харчових підприємств та їх ефективність, рівень продукції, яка випускається, залежать від обсягів постачання та якості сировини, яка виробляється у рослинництві та тваринництві. Вітчизняна харчова промисловість не може сподіватись на стабільні й дешеві поставки сировини, що пов'язане зі зменшенням використання органічних добрив, погіршенням ґрунтів, зростанням цін на паливно-мастильні матеріали, збитковістю багатьох аграрних

суб'єктів господарювання. Заходи уряду зі стимулювання виробництва м'яса недостатні. Зменшення собівартості м'яса та його доступності для населення могло би змінити використання відходів цукрового виробництва.

2) Підписуючи угоду про асоціацію з ЄС, Україна прийняла на себе зобов'язання підтримувати європейські стандарти якості харчової продукції, зокрема молочних. Введення європейських стандартів на молоко може привести до того, що селяни взагалі відмовляться від тримання корів, що створить дефіцит молочної продукції, який можна буде забезпечити за рахунок імпорту. Безумовно, все це буде сприяти підвищенню якості тваринницької продукції, але сьогодні наші господарства не в змозі і не готові виконувати такі жорсткі стандарти, це стане можливим з часом, коли їм буде надана відповідна допомога з боку держави.

3) Поки що споживання багатьох харчових продуктів (тваринництва, овочів, фруктів тощо), які беруть участь у відтворенні робочої сили, відстає від науково обґрунтованих норм і створює продовольчу небезпеку для мешканців України. Пояснюється це не тільки не здатністю харчових підприємств постачати необхідну кількість продукції, але й недостатніми фінансовими можливостями домогосподарств для їх придбання (високий рівень безробіття, низькі зарплата та пенсії).

4) Дохід регіону, сформований за рахунок харчових підприємств, неправильно розглядати лише як суму прибутків суб'єктів господарювання. Кожен такий суб'єкт господарювання, отримуючи прибуток, може наносити шкоду суспільству. Якщо сьогодні ефективність підприємства бізнесменами оцінюється за прибутком, обсягом продажу, то ефективність децентралізації регіонів повинна визначатись не тільки прибутком, але й соціальним ефектом, наприклад тривалістю життя населення. В умовах фінансової децентралізації регіонів харчовим підприємствам необхідно враховувати не тільки прибуток, але й попе-

реджену (або надану) екологічну шкоду, а також шкоду здоров'ю (або покращення) населення від споживання продукції, додатковий прибуток використання інноваційних технологій. Все це було враховано під час визначення рентабельності виробництва харчових продуктів та окупності витрат з точки зору суспільства, регіону.

5) Зниження податків в усіх галузях може лише погіршити ситуацію в сировинній економіці країни. Так, економічне зростання, яке створить зниження податків, приведе лише до погіршення сировинної структури народного господарства та створення умов для ще більш руйнівної кризи. Тому податки повинні не тільки наповнювати місцевий та державний бюджети, але й бути диференційованими, підтримувати інноваційні харчові підприємства, які відтворюють якісну робочу силу, в них зацікавлені громада та держава.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вороніна О.О. Організаційно-економічні засади розвитку регіональної системи медичного страхування: автореф. дис. ... канд. екон. наук; Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова. Харків, 2018. 22 с.
2. Економіка харчової промисловості: підручник / за ред. С.П. Кошелюка. Київ: Вища школа, 1994. 334 с.
3. Кулаковська Т.А. Економіка підприємства (практикум): навч. посіб. Одеса: Астропринт, 2014. 364 с.
4. Найда І.С. Розвиток аграрних підприємств на засадах соціоекономіки: автореф. дис. ... канд. екон. наук; Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва. Харків, 2015. 20 с.
5. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник. Київ: Знання, 2007. 668 с.
6. Рокфеллер Дж.Д. Как я нажил 500 000 000 долларов. Мемуары миллионера / пер. с англ. В.Н. Классон. Москва: АСТ, 2018. 320 с. (Эксклюзивные биографии).